

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Analyzing the Impact of Place Attachment on Social Adaptability in
Educational Spaces Based on the Principle of Place Intensification in
Seamon's Theory (Case Study: Girls' Schools in Urmia)
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

واکاوی تأثیر دلبستگی محیطی بر سازگاری اجتماعی در فضاهای آموزشی
بر اساس اصل تقویت مکان نظریه سیمون
(نمونه موردی: مدارس دخترانه ارومیه)*

فروغ میرزا علی پور^۱، راضیه لیبب زاده^{۲*}، بابک مطیعی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. استادیار گروه معماری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۵/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

چکیده

بیان مسئله: نگرش اجتماعی فرد، نگرش او نسبت به افراد یا محیط در جامعه است. به فردی که خود را با تغییرات محیط فیزیکی، شغلی و اجتماعی تطبیق می دهد، سازگار با محیط می گویند. در فرایند سازگاری، فرد بین فعالیت های اجتماعی به توازن دست می یابد. مدرسه به عنوان محیط اجتماعی، از طریق افزایش حس دلبستگی به مکان باعث افزایش سازگاری اجتماعی می شود. سؤالات اصلی این پژوهش عبارتند از؛ مؤلفه های تأثیرگذار بر دلبستگی به مکان طبق نظریه سیمون کدام مؤلفه ها هستند و تأثیر مؤلفه تقویت مکان بر سازگاری اجتماعی چگونه است؟
هدف پژوهش: هدف این پژوهش بررسی میدانی فاکتورهای تأثیرگذار نظریه سیمون و تقویت مکان بر دلبستگی به محیط و سازگاری اجتماعی است. این پژوهش به محققین امکان می دهد، تا نقش عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی را به طور گسترده تر بررسی کنند.

روش پژوهش: در جهت تحقق اهداف، ابتدا از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی به استخراج مؤلفه های نظریه سیمون پرداخته می شود؛ سپس طرح نیمه آزمایشی از نوع پیش آزمون-پس آزمون و پیگیری برای دو گروه ۴۵ نفره مشاهده و کنترل اجرایی می شود. پس از پایان جلسات، پیگیری به کمک پرسشنامه مؤلف ساخت سازگاری اجتماعی انجام می شود.
نتیجه گیری: یافته های نظری تحقیق شامل شش مؤلفه نظریه سیمون اعم از تقویت مکان، کالبد مکان، تسلط مکان، وابستگی عاطفی، هویت مکان و تعامل با مکان است که تقویت مکان به عنوان متغیر پژوهش بررسی می شود. یافته ها حاکی از آن است که آموزش های گروهی جهت تقویت مکان، اعم از تشکیل گروه های سرود و نمایش، گروه تئاتر و ورزش، اردوهای گروهی، تزئین کلاس ها و پانل با دست سازه و تمیز کردن کلاس درس و حیاط با مشارکت دانش آموزان، رنگ آمیزی نیمکت ها تأثیر به سزایی در سازگاری اجتماعی دانش آموزان دارد که به مرور این تمرین در شخصیت دانش آموزان تأثیر می گذارد و آنها را سازگارتر می کند، لذا در مدارس فعالیت هایی جهت تقویت مکان برای افزایش تعامل و حس دلبستگی بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا به تبع آن سازگاری اجتماعی افزایش یابد. به عبارت دیگر با افزایش سطح توجه به کالبد محیط و دلبستگی به مکان در مدارس، سازگاری اجتماعی در دانش آموزان نیز افزایش می یابد.

واژگان کلیدی: دلبستگی به مکان، سازگاری اجتماعی، فضای آموزشی، مدرسه متوسطه دخترانه، نظریه سیمون، تقویت مکان.

مقدمه

همچنین دوره متوسطه اول (مقطع راهنمایی) دارای بیشترین تغییرات در بعد روانی، اجتماعی و فیزیکی و نیازمند توجه بیشتری است (جعفری هرندی و همکاران، ۱۴۰۲). در این دوران، یکی از مسائل و چالش مهم، ارتباط با اجتماع و افراد است (فرحان فر و همکاران، ۱۳۹۳، ۶۸). در زندگی حذف محیط اجتماعی و تعاملات غیرممکن است و انسان ها برای زندگی، به افراد دیگر و تعامل با آنها نیاز دارند. سازگاری اجتماعی یکی از ابعاد اجتماعی شدن است که برخی محققان آن را معادل

دوره نوجوانی دوره بسیار حساسی از نظر تحولات عاطفی، ابعاد جسمانی و روابط اجتماعی است (Benner et al., 2018).

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «فروغ میرزا علی پور» با عنوان «تبیین مدل مفهومی دلبستگی به مکان برای نوجوانان در فضاهای آموزشی (مورد پژوهی: دانش آموزان متوسطه اول ناحیه ۲ ارومیه)» است که به راهنمایی دکتر «راضیه لیبب زاده» و مشاوره دکتر «بابک مطیعی» در دانشکده عمران، معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی در حال انجام است.

*نویسنده مسئول: ۰۹۲۱۸۴۲۲۷۹۲، r.labibzadeh@gmail.com

دل‌بستگی به مکان طبق نظریهٔ سیمون در مدارس دخترانهٔ ارومیه کدام مؤلفه‌ها هستند؟ تأثیر مؤلفهٔ تقویت مکان بر دل‌بستگی به مکان و در نتیجه تأثیر آن بر سازگاری اجتماعی در مدارس دخترانهٔ ارومیه چگونه است؟ چه رابطه‌ای میان مؤلفهٔ تقویت مکان نظریهٔ سیمون، دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی در مدارس دخترانهٔ ارومیه وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

در این پژوهش با توجه به محورهای مقاله در زمینهٔ دل‌بستگی به مکان، سازگاری اجتماعی، نظریهٔ سیمون و حس دل‌بستگی به مکان در فضاهای آموزشی پژوهش‌هایی که توسط سایر محققین انجام شده است، بررسی می‌شود. پژوهشی با عنوان «بررسی رابطهٔ دل‌بستگی محیطی با میزان سلامت روان و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان شهرستان ورامین» نشان می‌دهد، بروز دل‌بستگی به مکان نه تنها منجر به سلامت روان بلکه باعث افزایش سازگاری می‌شود (پیوسته‌گر و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۹۵). در پژوهش «نقش ویژگی معماری محیط و دل‌بستگی به مکان در سازگاری اجتماعی»، نتایج ارتباط معنادار بین مؤلفه‌های دل‌بستگی به مکان و ویژگی‌های معماری محیط با سازگاری دانش‌آموزان نشان می‌دهد که جذابیت محیطی، دل‌بستگی عاطفی، رفتاری و امنیت روانی به ترتیب بیشترین نقش را در پیش‌بینی سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارند (رشیدکلویز و همکاران، ۱۳۹۸، ۸۳). پژوهش «پیش‌بینی حس تعلق به مکان در محیط‌های مسکونی شهری»، نشان داد طراحی فیزیکی محیط مسکونی در ایجاد حس تعلق اهمیت دارد. میزان وابستگی به خانه بسیار بیشتر از محله و شهر و به سن و جنس افراد، میزان اقامت وابسته است (Kamalipour et al., 2012, 459). پژوهش «تأثیر دل‌بستگی به مکان در هدایت کاربران و مدیریت» نشان می‌دهد، مدت طولانی اقامت، باعث افزایش رفتارهای حمایت‌گرانه و رفتارهای حامی محیط‌زیست از قبیل تفکیک زباله و حفظ محیط می‌شود (Grocke et al., 2021, 298). پژوهش «واکاوی عوامل مؤثر در ایجاد دل‌بستگی به مکان در بازار (نمونه موردی: بازار تجریش)» نتایج نشان داد؛ مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد دل‌بستگی در بازار تجریش عوامل انسانی، مکانی و زمانی هستند (مجتوبی و همکاران، ۱۴۰۰، ۳۳). پژوهش «آراستگی فضای آموزشی و احساس تعلق به مدرسه با نقش میانجی دل‌بستگی مکانی»، رابطهٔ معناداری بین نظام آراستگی فضای آموزشی و احساس تعلق به مدرسه و دل‌بستگی مکانی وجود دارد (سلیمان پور عمران، ۱۴۰۱، ۱). در پژوهش «بررسی آموزش راهبردهای خودتنظیمی بر سازگاری اجتماعی و هماهنگی دیداری حرکتی دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری» یافته‌ها نشان داد بین نمرات سازگاری اجتماعی و هماهنگی دیداری حرکتی تفاوت معناداری وجود دارد؛ که نشانگر تأثیر آموزش‌های

مهارت اجتماعی در نظر می‌گیرند (Farmer et al., 2022, 32). اجتماعی شدن یک فرایند دو جانبهٔ ارتباطی میان افراد و محیط است. به همین علت جریانی پیچیده با متغیرهای تأثیرپذیر متفاوتی است. از جمله این فرایند می‌توان به کسب مهارت‌های اجتماعی، چگونگی ارتباط با محیط، افراد و سازگاری اجتماعی اشاره کرد. محیط خانواده، مدرسه و اجتماع زمینه‌هایی برای یادگیری سازگاری با محیطی ایجاد می‌کنند (Tombak-İlhan et al., 2023). مدرسه به عنوان نمونه کوچکی از محیط اجتماعی می‌تواند زمینهٔ آموزش‌های لازم در زمینهٔ مهارت‌های اجتماعی را ارائه کند. امروزه آموزش و پرورش علاوه بر انتقال دانش و معلومات، به مهارت‌های زندگی و اجتماعی نیز توجه دارد. در حالت کلی می‌توان گفت پویایی اجتماعی پیش‌نیاز نوآوری و خلاقیت در جوامع کنونی محسوب می‌شود که برگرفته از جوهرهٔ زندگی در اجتماع و تعامل با افراد است. مدرسه به عنوان نخستین اجتماع رسمی در دورهٔ نوجوانی بهترین مکان برای افزایش سازگاری اجتماعی در محیط است (Dawes et al., 2023). برای افزایش سازگاری اجتماعی می‌توان از نظریه‌های مختلف روانشناسی محیطی از جمله نظریهٔ دل‌بستگی به مکان استفاده کرد که به پیوندهای عاطفی افراد با محیط اشاره دارد (Low & Altman, 1992). به عنوان یک دیدگاه نظری، دل‌بستگی به مکان بر ظهور روابط فردی-مکانی و ادراک از محیط و چگونگی ارتباط مردم با مکان‌های خاص توجه دارد (Goudriaan et al., 2023, 595). محققان دل‌بستگی به مکان را پدیده‌ای پویا متشکل از معانی اجتماعی و پیوندهای عاطفی می‌دانند. همچنین نظریه‌های مختلفی در زمینهٔ پیوند دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی مطرح شده است. سیمون در زمینهٔ ارتباط دل‌بستگی به مکان و فاکتورهای محیطی و انسانی اعم از سازگاری اجتماعی، رفتار فرامحیطی و ... پژوهش‌های گسترده‌ای انجام داده است که منجر به شکل‌گیری نظریهٔ سیمون شده است؛ به همین جهت نظریهٔ سیمون برای بررسی تأثیرات دل‌بستگی به مکان و رابطهٔ آن با سازگاری اجتماعی در این پژوهش انتخاب شد. هدف این پژوهش بررسی میدانی فاکتورهای تأثیرگذار نظریهٔ سیمون با تأکید بر بررسی تأثیر مؤلفهٔ تقویت مکان بر سازگاری اجتماعی است. با توجه به اثرگذاری دل‌بستگی به مکان بر ابعاد مختلف رفتار انسان و ضرورت سازگاری اجتماعی بالاخص در نوجوانان، این پژوهش به محققین این امکان را می‌دهد، تا نقش عوامل مؤثر بر سازگاری اجتماعی را به‌طور گسترده‌تر در رابطه با محیط بررسی کنند. برای دستیابی به این اهداف، ابتدا به تعریف دل‌بستگی به مکان پرداخته می‌شود سپس فاکتورهای دل‌بستگی به مکان طبق نظریهٔ سیمون مطرح می‌شود. در نهایت تحقیقات مربوطه در زمینهٔ رابطهٔ دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی بررسی می‌شود.

پرسش‌های پژوهش

با توجه به اهمیت دل‌بستگی به مکان و تبعات آن، محققان بر آن شدند تا پاسخ پرسش‌های زیر را بیابند؛ مؤلفه‌های تأثیرگذار بر

اجتماعی، فرد پیوسته تلاش می‌کند بین شرایط بیرونی و درونی زندگی و فعالیت‌های اجتماعی به هماهنگی و هارمونی دست‌یابد (Karabeyoğlu, 2023, 45). مسئله سازگاری اجتماعی بخش مهمی از تحقیقات روانشناسی است. زیرا سازگاری روانی به‌عنوان فرایند سازگاری بین فرد و گروه، جامعه و محیط تلقی می‌شود. سازگاری اجتماعی عمدتاً به سه سطح جامعه (محیط کلان)^۱، گروه اجتماعی (محیط خرد)^۲، خود فرد (سازگاری درونی فرد)^۳ تقسیم می‌شود. در سطح جامعه، سازگاری اجتماعی فرد در زمینه رشد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و معنوی جامعه، گروه‌های اجتماعی، انگیزه‌های یادگیری فرایند سازگاری در سطح گروه اجتماعی، برای تعیین تفاوت در علایق فرد با گروه اجتماعی (تیم کاری، خانواده و غیره) محسوب می‌شود. انطباق درونی یک فرد برای دستیابی به هماهنگی، تعادل موقعیت درونی و ارزیابی خود توسط موقعیت افراد دیگر است (Kurbanovna & Aubakirovna, 2023, 68). نظریه هویت اجتماعی (SIT)^۴ پیش‌بینی می‌کند که اگر افراد با یک گروه هم‌ذات‌پنداری کنند، احتمال بیشتری دارد که در جهت منافع گروه رفتار کنند (Brown, 2000, 745). به‌طور مشابه، اگر فردی به یک مکان دل‌بسته باشد و با جامعه آن هم‌ذات‌پنداری کند، به احتمال زیاد علاقه مکان/جامعه را بر منافع شخصی ترجیح می‌دهد (Carrus et al., 2013, 154). به‌طور خاص، شخصی که به یک مکان وابسته است ممکن است به نفع آن مکان رفتار کند (Kelsey et al., 1995, 547). نتایج اکثر تحقیقات نشان‌دهنده افرادی که سطح بالاتری از دل‌بستگی به مکان را دارند، به احتمال زیاد سازگاری اجتماعی بیشتری دارند (Stedman, 2002, 561; Ramkissoon & Mavondo, 2017).

• دل‌بستگی به مکان

دل‌بستگی مکانی یک مفهوم پویا است که مبانی نظری آن از چندین رشته وام گرفته شده است. محققان مدت‌ها تلاش کرده‌اند تا ویژگی‌ها و فرصت‌های مختلف این مفهوم را در بازان‌دیشی افراد، با توجه به نیازهای فیزیکی و روانی کاربران که در آن احساس راحتی دارند، توصیف کنند (Khalil & Jacobs, 2021). دل‌بستگی به مکان اغلب به‌عنوان پیوند عاطفی بین خود و مکان در روانشناسی توصیف می‌شود (Gross & Brown, 2008). مکان محیطی است که اقدامات فردی یا گروهی، تجارب متفاوت، مقاصد و معانی مختلف به‌صورت فضایی در کنار هم انجام می‌شوند (Casey, 2009 as quoted in Seamon, 2014, 11). تعاملات فیزیکی و اجتماعی که یک مکان و شخصیت و ارزش‌های یک مکان از طریق نظریه‌های دل‌بستگی به مکان قابل درک است (Ramkissoon et al., 2013). دل‌بستگی به مکان باعث شکل‌گیری رفتار افراد و باعث کنش جمعی افراد در مکان می‌شود (Manzo & Perkins, 2006). افرادی که علاقه خود را بر یک مکان متمرکز می‌کنند، بیشتر بر رفاه کلی مکان برای جامعه تمرکز می‌کنند تا منافع شخصی و این با فعالیت اجتماعی طنین‌انداز می‌شود (Fornara et al., 2020, 197). روابط اجتماعی و هویت

راهبردی خودتنظیمی بر سازگاری اجتماعی و هماهنگی دیداری است (سلطانی و همکاران، ۱۴۰۱، ۳۴). در پژوهش «ارزیابی مؤلفه کالبدی بر حس دل‌بستگی به مکان در مجتمع‌های مسکونی»، مؤلفه‌های کالبدی اعم از انسجام و وحدت، حریمیت، مدیریت تسهیلات و نظارت، عناصر طبیعی و سبز، غنای بصری و قابلیت جهت‌یابی و خوانایی به‌ترتیب بیشترین اثر را دارند (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹). برای بررسی پیشینه، پژوهش‌هایی در زمینه دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی بررسی و ارزیابی شد. همچنین تأکید می‌شود که بخشی از مطالعاتی که پیشینه را تکمیل می‌کند در قالب مبانی نظری پژوهش ارائه شده است.

مبانی نظری

امروزه مطرح‌شدن دیدگاه دل‌بستگی به مکان در طراحی فضاهای آموزشی همچنین به دلیل اهمیت یافتن بعد روان‌شناختی فضاهای معماری، توجه پژوهشگران را به مفاهیمی همچون دل‌بستگی به مکان و اثرات آن اعم از سازگاری و رابطه این دو مفهوم بسیار جلب کرده است. در این پژوهش برای تشریح موضوع به تعریف‌های مختصری از مفاهیم پرداخته می‌شود.

• سازگاری اجتماعی

سازگاری اجتماعی به میزان پیوند اجتماعی و همبستگی بین گروه‌های مختلف جامعه و همچنین میزان اعتماد و ارتباط بین افراد و گروه‌های اجتماعی اشاره دارد (Fan et al., 2020; Ludin et al., 2019, 621; Townshend et al., 2015, 913). سازگاری اجتماعی هم در گفتمان علمی و هم در گفتمان سیاسی اهمیت دارد، تعاریف زیادی دارد. فونسکا و همکاران (Fonseca et al., 2019) سازگاری اجتماعی را به‌عنوان فرایند مستمر توسعه رفاه، احساس تعلق و مشارکت اجتماعی داوطلبانه اعضای جامعه، هم‌زمان با توسعه جوامع تعریف می‌کند؛ که تکرار ارزش‌ها و فرهنگ‌ها را ترویج می‌کند و حقوق و فرصت‌های برابر را در جامعه اعطا می‌کند (Fonseca, 2023, 115). از این تعریف این‌گونه استخراج می‌شود که ویژگی‌های اساسی سازگاری اجتماعی عبارت‌اند از: ۱- کیفیت روابط اجتماعی (شامل شبکه‌های اجتماعی، اعتماد، پذیرش تنوع و مشارکت) (Larsen, 2013; Klein, 2013, 892; Myeong & Seo, 2016, 2-). هم‌ذات‌پنداری با نهاد اجتماعی و احساس تعلق (Schiefer & van der Noll, 2016, 583 & 584) و ۳- جهت‌گیری به سمت هدف و غایت عمومی (احساس مسئولیت، همبستگی، تبعیت از نظم اجتماعی) (Green et al., 2009). تحقیقات فزاینده‌ای در مورد نقش سازگاری اجتماعی در محیط وجود دارد که منبع اصلی جوامع برای استفاده در محیط با یک جامعه محدود شناسایی شده است (Binder et al., 2015; Fan et al., 2020; Gongora-Svartzman & Ramirez-Marquez, 2022, 1686). این مطالعه در تأیید و برجسته کردن اهمیت انسجام اجتماعی در جوامع تاب‌آور می‌افزاید (Fan et al., 2020). در فرایند سازگاری

ویژگی‌هایی از قبیل کیفیات محیطی، ارزش‌های فرهنگی، تحرک، طول مدت اقامت و فعالیت‌های تفریحی بر دل‌بستگی مکانی مؤثر است. نظریه‌های دل‌بستگی به مکان به درک پویایی انسانی، تجربه مکان و راه‌های بهبود مکان‌ها برای بهبود تجربیات کمک می‌کنند. در تصویر ۱ به روابط کلی دل‌بستگی به مکان اشاره می‌شود. تحقیقات دل‌بستگی به مکان نیاز انسان به جستجوی احساس تعلق، احساس مکان و احساس هویت اجتماعی و شخصی را شناسایی می‌کند. در این زمینه نظریه‌های متفاوتی توسط پژوهشگران ارائه شده است. از جمله این نظریه‌ها، نظریه حس دل‌بستگی به مکان سیمون که پیونددهنده دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی و رفتارهای محیطی است. نظریه سیمون (Seamon, 2012, 2014, 2015, 2018) در حوزه معماری و طراحی، شهرسازی و مدیریت و توسعه مکان، رابطه پیوند عاطفی-فضایی بین افراد در مکان، رابطه افراد با محیط و حضور مشترک آنها (رابطه افراد-افراد با محیط) است. در حالت کلی می‌توان گفت مجموعه محیطی مکان، کیفیت مادی و محیطی یک مکان است که ساختار کالبدی و فیزیکی آن را تشکیل می‌دهد. در نظریه سیمون، شش فرایند برای ایجاد حس دل‌بستگی به مکان بررسی می‌شود. این شش فرایند باهم به‌عنوان یک فرایند سازنده و پویا بر روند پیوند کاربر با مکان‌هایی که در زندگی روزمره خود تجربه می‌کنند تأثیر می‌گذارد. این فرایند پیوند مکان، یک فرایند بسیار مهمی است زیرا پویایی تصمیم‌گیری را که دائماً در محیط‌های اجتماعی-محیطی تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، ارزیابی می‌کند. پیوندی که در طول زمان تعریف و تنظیم می‌شود؛ بنابراین، ارزش این رویکرد نه تنها درک انگیزه افراد برای هدایت جامعه است، بلکه ارزیابی مجدد دائمی شرایط فضایی برای تغییر مکان، برای ایجاد مکان رضایت‌بخش و هدفمند است. نظریه سیمون نسبت به نظریه‌های سایر پژوهشگران؛ به کمک درک مکان برای توضیح فرایندهای پویا برای شکل‌دهی مجدد به مکان‌ها استفاده می‌شود

گروهی به‌عنوان پایه‌های مهم دل‌بستگی مکان تلقی می‌شوند (Scannell & Gifford, 2010, 2) و با افزایش دل‌بستگی، حمایت از مکان بیشتر می‌شود (Han et al., 2019, 108). به‌گفته مورگان دل‌بستگی به مکان شامل تعامل بین عاطفه، شناخت و رفتار در رابطه با مکان است که این روابط شامل چهار بعد مفهومی؛ هویت مکان (Patwardhan et al., 2020). وابستگی به مکان، دل‌بستگی عاطفی و پیوند اجتماعی (Ramkissoon et al., 2013) است. درحالی‌که عاطفه در پیوندهای اجتماعی با مکان نقش اساسی دارد، مطالعات زیادی در مورد ابعاد روان‌شناختی تجربه مکان تحت زیرگروه‌های مختلفی مانند حس مکان، وابستگی به مکان، احساسات جامعه، احساس اجتماع، هویت جامعه و هویت مکان وجود دارد (Ram et al, 2016). با این حال، با توجه به وابستگی متقابل بین ابعاد دل‌بستگی به مکان، استفاده از دو بعد فرعی وابستگی به مکان و هویت مکان برای ارزیابی دل‌بستگی به مکان به‌طور مکرر در ادبیات اثبات‌شده است (Woosnam et al., 2018). دل‌بستگی به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین مفاهیم روانشناسی معاصر، به‌فرایند شکل‌گیری و قطع پیوندهای عاطفی میان افراد اشاره دارد. جان بالبی (نظریه‌پرداز دل‌بستگی به محیط)، با استفاده از یافته‌های رفتارشناسی، نظریه‌های علمی و اطلاعات روانشناسی و روانکاوی انسان‌ها، نظریه‌های مرتبط با دل‌بستگی را ارائه کرد. مفهوم کلیدی این نظریه بررسی و تشریح چگونگی تأثیرگذاری دل‌بستگی نوزاد، نسبت به مادر و نیز چگونگی تأثیرات تنش از موضوع دل‌بستگی است. براساس یافته، دل‌بستگی دارای چهار عامل ایجاد پناهگاه مطمئن، پناهگاه ایمن، تمایل به حفظ مراقبت و غم ناشی از جدایی از موضوع دل‌بستگی است (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۴). با بررسی مطالعات مختلف در زمینه دل‌بستگی به محیطی، عوامل مؤثر را می‌توان در چند شاخه اصلی دسته‌بندی کرد (جدول ۱). دل‌بستگی به محیط می‌تواند ارتباط عاطفی با موقعیت مکان باشد که به‌طور معمول شامل عناصر جسمانی، اجتماعی و زمانی است (Devine- Wright, 2013). در حالت کلی می‌توان گفت

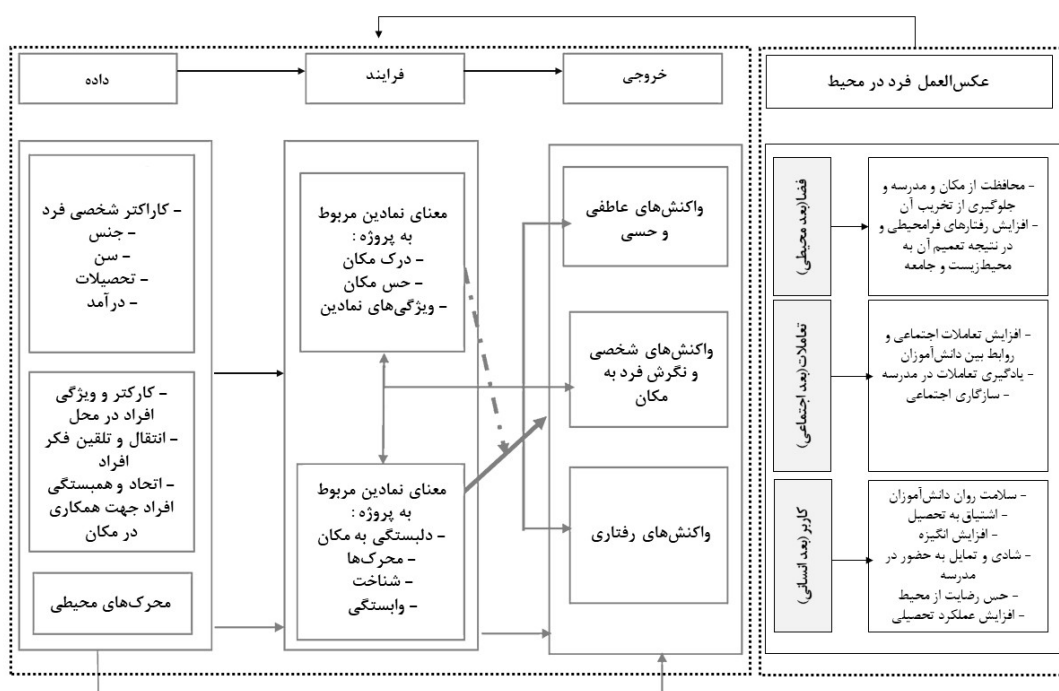
جدول ۱. فاکتورهای اصلی دل‌بستگی به محیط طبق پژوهش‌های مختلف. مأخذ: نگارندگان.

فاکتورهای اصلی دل‌بستگی به محیط

عوامل کالبدی	عوامل کالبدی مکان به‌صورت مستقیم در ایجاد رضایتمندی مکان و غیرمستقیم در ایجاد دل‌بستگی به مکان تأثیر دارد (Stedman, 2002).
عوامل اجتماعی	افراد دل‌بستگی به مکان را بر پایه دل‌بستگی به مردم خلق می‌کنند (Marris et al., 1996).
عوامل مکانی	فعالیت‌های مکان، باعث معنابخشیدن به مکان می‌شوند و در نتیجه آن دل‌بستگی به مکان را به دنبال دارد (Low & Altman, 1992).
عوامل معنایی	خاطرات دوران رشد و تجربیات مکان، در ایجاد دل‌بستگی به مکان مؤثر است. مکان می‌تواند بخشی از تجربه ما و نمادی از آن تجربه باشد (Riley, 1992).
عوامل انسانی	میزان دل‌بستگی به مکان از فردی به فرد دیگر متفاوت است (Tuan, 1977). بنیتو معتقد است افراد براساس ترجیحات آگاهانه، مکان‌ها را انتخاب می‌کنند و به آنها دل‌بسته می‌شوند. عوامل فردی مانند سن، درآمد، وضعیت تأهل، تحصیلات، طبقه اجتماعی، تعریف فرد از زندگی، پیش‌زمینه‌ها، باورها و ... از عوامل مؤثر بر ویژگی‌های فردی افراد است (Bonaiuto, 1999).
عوامل زمانی	از دیگر عوامل می‌توان عامل زمان یا طول مدت سکونت را نام برد. عامل زمان به‌عنوان عامل تعیین‌کننده در میزان دل‌بستگی به مکان می‌باشد که گاه بدون توجه به سایر ابعاد سبب بروز دل‌بستگی به مکان در افراد و گروه‌ها می‌شود (Relph, 1976).

فرایند برای ایجاد حس دل‌بستگی به مکان را ارائه می‌دهد که از نظریه سیمون اقتباس شده است. با توجه به ابعاد مختلف نظریه سیمون در زمینه دل‌بستگی به مکان، بعد تقویت مکان و خلق مکان برای بررسی و تأثیرگذاری انتخاب می‌شود. تقویت مکان طبق نظریه سیمون یکی از فاکتورهای اصلی ایجاد حس دل‌بستگی به مکان است. در این فاکتور بعد انسانی و محیطی به صورت هم‌زمان ارزیابی و تحلیل می‌شود. در فاکتور تقویت مکان، قوت‌بخشی و بارز کردن ویژگی‌های محیطی توسط سیاست‌های کلان و خرد عوامل اجرایی محیط، پیکربندی مجدد فضایی و کالبدی محیط و همچنین توجه به فعالیت‌ها و پروژه‌های

(Seamon, 2018)؛ بنابراین، نظریه سیمون در درک فرایندهای مدیریت مکان و توسعه به کمک انسان به عنوان یک فرایند دائمی در حال تکامل است. در این پژوهش رویکرد سیمون (Seamon, 2012, 2014, 2018) شش فاکتور به هم پیوسته دل‌بستگی به مکان شامل دو فرایند جوهره مکان (تعامل مکانی، هویت مکانی، رهایی مکانی) و ضرورت مکان (تحقق مکانی، مکان آفرینی، تقویت مکانی) است. چارچوب مفهومی و روش‌شناختی برای درک دل‌بستگی به مکان به عنوان فرایندی سازنده در آنچه سیمون «تفسیر سه‌گانه دل‌بستگی به مکان» می‌نامد را شکل می‌دهد (Seamon, 2018). **جدول ۲** خلاصه‌ای کوتاه از شش

تصویر ۱. دیاگرام روابط دل‌بستگی به مکان. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۲. فاکتورهای دل‌بستگی به محیط طبق نظریه سیمون. مأخذ: نگارندگان.

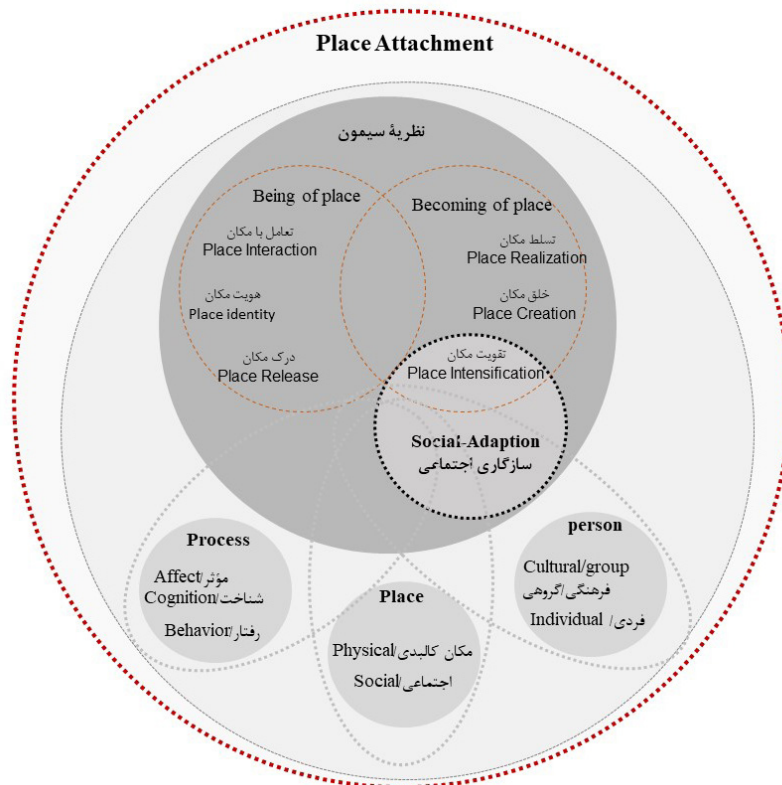
مبحث کاربردی	توضیح	فاکتور اصلی	
جامعه‌پذیری در مکان	کنش‌ها و رفتارهای معمول بین افراد در یک مکان که از پیوندهای اجتماعی قوی حمایت می‌کنند.	تعامل مکانی Place interaction	Being of place جوهره مکان
متعلق بودن به مکان	استفاده از فرهنگ و ارزش‌های غالب یک مکان برای بازتاب هویت شخصی و خودارزشمندی (با عزت نفس)	هویت مکانی Place identity	
حس مکان	احساسات عمیق یا شگفتی حاصل از مکان که منجر به تصمیم‌گیری برای تغییر می‌شوند.	رهایی مکانی Place realisation	
نوستالژی	شخصیت مکان که هویت و بافت فرهنگی آن را بازتاب می‌دهد. نوستالژی مبتنی بر تجربیات گذشته که از «مکان‌مندی (موقعیت‌مندی)» حمایت می‌کند.	تحرک مکانی Place release	Becoming of place ضرورت مکان
تغییرات فیزیکی-کالبدی در مکان	تغییر فیزیکی با عمل انسان برای طراحی یا شکل‌دادن به مکان برای بهبود عملکرد و شکوفایی آن، فعال‌سازی مکانی که کیفیت فضای فیزیکی، بر خورد و حضور آن را بهبود می‌بخشد.	مکان آفرینی Place creation	
تقویت فضایی مکان	قدرت مستقل برای استفاده از سیاست یا پروژه‌ها برای احیاء، پیکربندی مجدد و تقویت رونق مکان	تقویت مکانی Place intensification	

دیاگرام ترسیم شده است. در حالت کلی می توان گفت دلبستگی به محیط می تواند در سه قالب انسانی، اجتماعی و محیطی بررسی شود که در این پژوهش بر بعد اجتماعی و زیرمجموعه سازگاری اجتماعی تأکید می شود که در تصویر ۳ ترسیم شده است.

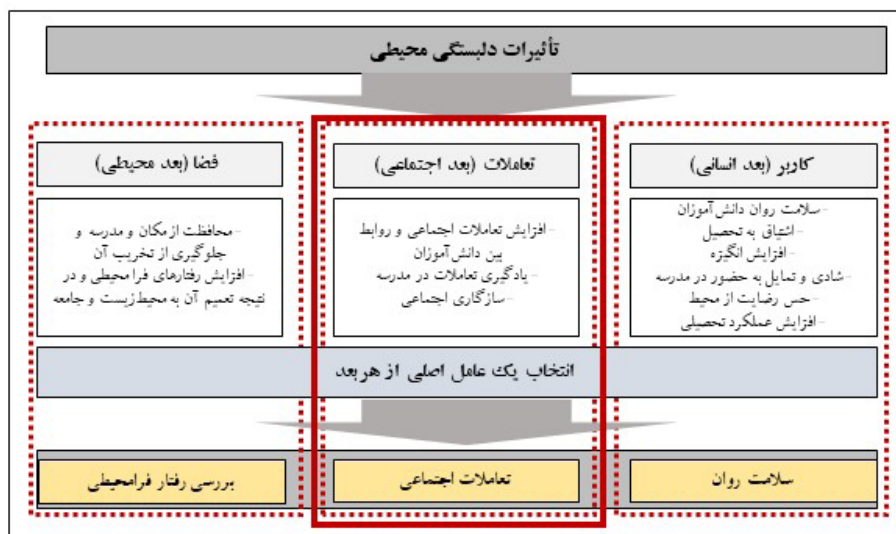
روش تحقیق

در این پژوهش در ابتدا با بررسی میدانی و مشاهده رفتار دانش آموزان، مدرسه ای را که نسبت به سایر مدارس، از نظر سازگاری

محیطی می تواند انجام شود. در این فاکتور می توان محیط را از طریق فعالیت های جانبی و همچنین روابط انسانی و یا تغییرات جزئی در کالبد محیط کنترل کرد. در این پژوهش به کمک اصل تقویت مکان نظریه سیمون در ابتدا به افزایش حس دلبستگی به مکان از طریق تقویت مکان پرداخته می شود تا حس دلبستگی به مکان افزایش یابد، سپس به بررسی سازگاری اجتماعی در محیط بین دانش آموزان پرداخته می شود تا رابطه دلبستگی به مکان و سازگاری اجتماعی سنجیده شود. در تصویر ۲ این روابط به صورت

تصویر ۲. رابطه بین دلبستگی به مکان و سازگاری اجتماعی. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۳. بررسی عوامل تأثیرگذار بر دلبستگی محیطی. مأخذ: نگارندگان.

در مصرف انرژی، اثرات فضای سبز در محیط انجام دادند. سپس در یک جلسه به نظافت کل کلاس پرداخته شد. سپس از دانش‌آموزان خواسته شد جلسه آینده گل‌دان‌هایی برای کلاس بیاورند. در کلاس با وسایل موجود به هنرهای محیطی اعم از دست‌سازهای هندسی، طراحی تلق روی شیشه و دیوار و ... پرداخته شد. نتایج در همان ابتدا نشان می‌داد دانش‌آموزان حتی اجازه حضور سایر دانش‌آموزان را در کلاس درس خود نمی‌دادند که نشان‌دهنده دل‌بستگی به مکان بود. پس از پایان جلسات پس‌آزمون و سه ماه بعد از آن، پیگیری اجرا شد. پیگیری از طریق پرسشنامه مؤلف‌ساخت انجام شد. پرسشنامه حاوی سؤالات بسته به صورت پنج‌گزینه‌ای، کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم (طیف لیکرت)، طراحی و مجدداً در اختیار متخصصان قرار گرفت تا درجه اهمیت هر یک از معیارها و شاخص‌ها را با توجه به گزینه‌های تعیین‌شده در پرسشنامه بیان کند. پس از جمع‌آوری پاسخ‌های پرسشنامه‌ها، اطلاعات هر یک از معیارها و شاخص‌ها به صورت کمی در نرم‌افزار اکسل وارد و براساس طیف لیکرت و فرمول ارائه‌شده در تئوری تکنیک آنتروپی، وزن معیارها و شاخص‌ها محاسبه شد. در نهایت اولویت‌بندی معیارها و شاخص‌ها بر اساس وزن به دست آمده تعیین شد. در این مطالعه به منظور بررسی پایداری درونی سؤال‌های پرسشنامه، از تکنیک سنجش پایایی ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که با توجه به مقدار ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ پایایی این پرسشنامه تایید شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل کوواریانس استفاده شده است.

بحث

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از دو گروه دانش‌آموزان استفاده می‌شود که هر گروه ۴۵ نفر هستند، یک گروه به عنوان گروه مشاهده و یک گروه به عنوان گروه کنترل در نظر گرفته می‌شود. در ابتدا پرسشنامه مؤلف‌ساخت سازگاری اجتماعی بین دانش‌آموزان هر دو گروه توزیع می‌شود. در این پرسشنامه سؤالاتی در زمینه کارهای گروهی، تعامل با معلمان و تعاملات بین افراد پرسیده می‌شود. هر سؤال دارای پنج گزینه طیف لیکرت با نمره‌گذاری از ۱ تا ۵ است. در این پژوهش از دو گروه کنترل و مشاهده استفاده شده است که نتایج توصیفی به دست آمده در **جدول ۳** نمایش داده شده است. نمودار مربوطه در **تصویر ۴** نمایش داده شده است.

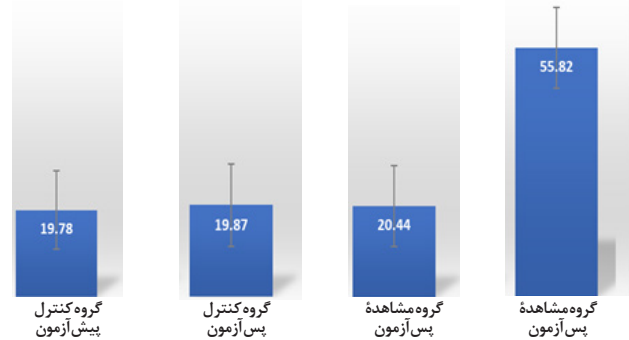
اجتماعی دچار مشکل هستند و معلمان از معضلات کارهای گروهی این دانش‌آموزان شکایت می‌کنند، شناسایی شده‌اند. برای شناسایی مشکلات ارتباطی دانش‌آموزان؛ در ابتدا از تمامی دبیران آموزشگاه خواسته شد تا در ابتدا یک فعالیت گروهی-مشارکتی مشترک بین تمامی اعضای کلاس انجام شود. سپس دبیران با مشاهده نتیجه فعالیت؛ دو کلاس را که از نظر فعالیتی و ارتباطی دارای بیشترین تعارض و اختلاف بودند را معرفی کند. در نظر سنجی دبیران دو کلاس درس هفتم که هم در فعالیت مشترک نتیجه دلخواه را کسب نکرده بودند و هم در طول ترم بیشترین آسیب محیطی اعم از تخریب میزها و صندلی‌ها، درگیری بین دانش‌آموزان، تخریب دیوارها و درگیری لفظی با دبیران را داشتند، به عنوان آزمودنی انتخاب شدند. سپس این دو گروه از دانش‌آموزان به عنوان گروه مشاهده و کنترل انتخاب شدند. سپس از طریق فاکتور تقویت مکان فعالیت‌هایی جهت تقویت مکان انجام شد. در حالت کلی می‌توان گفت، در جهت تحقق اهداف، دو گام انجام شد. در گام نخست، از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی در بستری پیمایشی با مطالعه منابع کتابخانه‌ای و بررسی نظریه سیمون، مؤلفه‌های مؤثر به صورت چارچوب نظری تدوین شده است. سپس در گام بعدی، طرح نیمه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون و پیگیری سه ماهه با گروه مشاهده انجام شده است. نمونه شامل ۹۰ دانش‌آموز مقطع متوسطه اول بود که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه (گروه کنترل ۴۵ نفر و گروه مشاهده ۴۵ نفر) انتخاب شده‌اند. جهت مشخص نمودن همگنی آزمون‌شونده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخت سازگاری محیط استفاده شد که نشان‌دهنده همگنی و یکسانی داده‌ها بود که نشان می‌داد دو کلاس انتخاب‌شده از نظر پراکندگی داده‌ها، همگن هستند. در گام بعد گروه آزمایش ۱۲ جلسه ۳۰ دقیقه‌ای و به مدت سه ماه آموزش‌های گروهی و فعالیت‌های جمعی آموزش‌های عملی و تئوری ارائه شد و گروه گواه در این مدت هیچ آموزشی را در زمینه سازگاری اجتماعی و تعاملات دریافت نکردند. این فعالیت‌ها و آموزش‌ها به دو جنبه تئوری و عملی تقسیم شد. در قسمت نظری ابتدا در کلاس درس گروه‌بندی‌هایی برای فعالیت‌های مختلف انجام شد. ابتدا همه گروه‌ها ارائه‌هایی در حوزه اهمیت و حفظ محیط اعم از نحوه بازیافت زباله و تأثیرات پلاستیک بر محیط زیست؛ صرفه‌جویی جدول ۳. نتایج توصیفی آزمون‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون. مأخذ: نگارندگان.

انحراف معیار	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد	
۳/۰۲۹	۱۹/۷۸	۳۳	۱۸	۴۵	گروه آزمون
۱/۹۴۹	۱۹/۸۷	۲۹	۱۸	۴۵	
۲/۵۳۳	۱۹/۸۲	۳۳	۱۸	۹۰	
۵/۶۸۷	۲۰/۴۴	۴۳	۱۸	۴۵	گروه مشاهده
۱۵/۰۳۸	۵۵/۸۲	۸۶	۳۰	۴۵	
۲۱/۰۷۶	۳۸/۱۳	۸۶	۱۸	۹۰	

نمایش داده شده است. با توجه به سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ می توان نتیجه گرفت که اختلاف معناداری بین میانگین پیش آزمون گروه کنترل و مشاهده وجود ندارد و تمامی دانش آموزان در شروع مطالعه در یک سطح قرار داشته اند. به منظور بررسی تأثیر مداخله پژوهشگر در گروه مشاهده میانگین پیش آزمون و پس آزمون مقایسه شده است که نتایج مربوطه در **جدول ۶** نمایش داده شده است. با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می توان نتیجه گرفت که اختلاف معناداری بین میانگین پس آزمون و پیش آزمون گروه مشاهده وجود دارد و میانگین گروه مشاهده به صورت معناداری بعد از مداخله افزایش یافته است. به منظور بررسی دقیق تر پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل بررسی و نتایج مربوطه در **جدول ۷** ارائه شده است.

نتایج به دست آمده در این جدول نشان می دهد که اختلاف معناداری بین میانگین پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل با توجه به سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ وجود ندارد و لذا میانگین نمرات گروه کنترل در پس آزمون تغییر معناداری نداشته است. میانگین پس آزمون در دو گروه با استفاده از آزمون تی مستقل بررسی شد و نتایج آن در **جدول ۸** نمایش داده شده است. با توجه به سطح

برای بررسی ارتباط بین نظرات دانش آموزان از آزمون های مقایسه میانگین استفاده شده است که نتایج آن به ترتیب در ادامه ارائه می شود ولی قبل از آن به منظور انتخاب آزمون مناسب نیازمند بررسی نرمالیتت داده ها می باشیم که نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرونف در **جدول ۴** ارائه شده است. با توجه به سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ نرمال بودن داده ها در سطح ۹۵ درصد اثبات می شود. برای بررسی همگونی میانگین پیش آزمون دو گروه کنترل و مشاهده از آزمون تی جفت شده استفاده شده است که نتایج آن در **جدول ۵**

تصویر ۴. نمودار هیستوگرام نتایج پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل و مشاهده. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۴. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرونف. مأخذ: نگارندگان.

معناداری	درجه آزادی	آماره	
۰/۲۱۸	۹۰	۰/۲۳۶	پیش آزمون
۰/۱۰۶	۹۰	۰/۲۱۶	پس آزمون

جدول ۵. نتایج مقایسه میانگین پیش آزمون در گروه کنترل و مشاهده. مأخذ: نگارندگان.

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
کنترل	۴۵	۱۹/۷۸	۳/۰۲۹	۰/۴۵۲
مشاهده	۴۵	۱۹/۸۷	۱/۹۴۹	۰/۲۹۱
آماره t		درجه آزادی		معناداری
-۰/۱۶۶		۸۸		۰/۸۶۹

جدول ۶. نتایج مقایسه میانگین پیش آزمون و پس آزمون در گروه مشاهده. مأخذ: نگارندگان.

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
پیش آزمون	۴۵	۱۹/۸۷	۱/۹۴۹	۰/۲۹۱
پس آزمون	۴۵	۵۵/۸۲	۱۵/۰۳۸	۲/۲۴۲
آماره t		درجه آزادی		معناداری
-۱۵/۷۲۵		۴۴		۰/۰۰۱

جدول ۷. نتایج مقایسه میانگین پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل. مأخذ: نگارندگان.

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
پیش آزمون	۴۵	۱۹/۷۸	۳/۰۲۹	۰/۴۵۲
پس آزمون	۴۵	۲۰/۴۴	۵/۶۸۷	۰/۸۴۸
آماره t		درجه آزادی		معناداری
-۱/۱۳۴		۴۴		۰/۲۶۳

با محیط مدرسه شوند که نشان دهنده عدم دلبستگی به مکان است. این پژوهش با کمترین تغییرات در محیط کالبدی به کمک تقویت مکان در فضا و کالبد باعث افزایش حس دلبستگی به مکان شد و اثرات آن در روابط افراد ارزیابی شد. تحقیقات وابسته به تئوری دلبستگی به محیط از دیرباز مورد توجه پژوهشگران بوده است که از نظر تأثیرات انسانی، محیطی و اجتماعی مؤثر بوده است. رابطه بین دلبستگی به محیط و سازگاری اجتماعی در طی دو دهه اخیر در پاسخ به چالش‌های افراد در سطح جهان، به صورت گسترده توجه محققان را به خود جلب کرده است. با این حال، واریانس در مطالعات فردی منجر به یافته‌های متناقض در مورد اثربخشی دلبستگی به محیط و رابطه آن با سازگاری اجتماعی شده است؛ بنابراین برای ارائه نتایج آموزنده و قابل تعمیم، در این پژوهش یک فراتحلیل از طریق پیش‌آزمون و پس‌آزمون برای ارتباط دلبستگی به محیط و سازگاری اجتماعی در بین دانش‌آموزان انجام شد. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که آزمون پیش‌فرض نرمال بودن، همگونی واریانس دو متغیر، معنادار که نشان دهنده تأثیر مثبت آموزش‌های تئوری و عملی سازگاری اجتماعی در محیط کلاس درس و برای گروه مشاهده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که پیش‌آزمون گروه کنترل و مشاهده داری میانگین بسیار نزدیک به هم هستند و از لحاظ آماری نیز اختلاف معناداری با یکدیگر ندارند که می‌توان نتیجه گرفت در ابتدای پژوهش هر دو گروه انتخابی همگن هستند و لذا مداخله به تنهایی می‌تواند نتایج به دست آمده را تبیین کند. گروه کنترل که هیچ مداخله‌ای را از پژوهشگر دریافت نکرده است دارای میانگینی است که کمتر از یک واحد از میانگین پیش‌آزمون این گروه بیشتر است و از لحاظ آماری نیز این اختلاف معنادار نیست و می‌توان نتیجه گرفت در این گروه سطح نتایج به دست آمده در پایان پژوهش تفاوت معناداری با نتایج به دست آمده در شروع پژوهش ندارد. این در حالی است که میانگین گروه مشاهده در پس‌آزمون به شدت افزایش یافته که این اختلاف از لحاظ آماری معنادار است و لذا می‌توان نتیجه گرفت که مداخله پژوهشگر در گروه مشاهده باعث افزایش معنادار سطح نتایج در گروه مشاهده نسبت به شروع مطالعه و نسبت به گروه کنترل شده است. از جمله این مداخلات در زمینه افزایش حس دلبستگی به مکان و به تبع آن سازگاری اجتماعی می‌توان به افزایش تعاملات دانش‌آموزان در کلاس و محیط مدرسه به کمک برقراری فعالیت‌های گروهی اعم از گروه سرود و نمایش کلاسی در مدرسه، کاشت گیاهان و

معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌توان نتیجه گرفت که پس‌آزمون گروه مشاهده به صورت معناداری از پس‌آزمون گروه کنترل بیشتر است.

نتیجه‌گیری

یکی از اهداف اصلی تعلیم و تربیت، فراهم کردن شرایط مساعد برای رشد استعدادهایی است که اکثر آن در مدرسه رشد می‌یابد. مدرسه قابلیت‌هایی برای افزایش کیفیت زندگی و بهبود رفتارهای فرد را تعیین می‌کند و به عنوان مهم‌ترین جایگاه حضور نسل‌های آینده محسوب می‌شود که باید محیطی سالم و به عبارتی، پویا داشته باشد. مدرسه مکانی است که حاوی اطلاعات، ارزش‌ها و نگرش‌های اساسی برای زندگی است که می‌توان آنها را اصلاح و ارتقا بخشید. نوجوانان در محیط مدرسه، به عنوان نخستین اجتماع رسمی؛ برای رسیدن به این اهداف لازم است از سازگاری کافی در مدرسه برخوردار باشند. این سازگاری شامل سازگاری با محیط و سازگاری اجتماعی با افراد است. سازگاری در محیط مدرسه طیف وسیعی از سازگاری را شامل می‌شود که از جنبه‌های مختلفی مانند پیشرفت اجتماعی - عاطفی در توجه، پیشرفت تحصیلی، رضایت مدرسه، درگیری مدرسه، رفتارهای اجتماعی و نوع دوستی و افزایش دایره دوستی بین دانش‌آموزان، افزایش حس دلبستگی به مدرسه و محیط آن، رفتارهای طرفدارانه محیط‌زیست و ... است. این پژوهش با هدف بررسی اثر بخشی حس دلبستگی به مکان بر سازگاری اجتماعی در فضای آموزشی مدرسه در پایه متوسطه اول انجام شد. در این پژوهش به کمک فاکتور تقویت مکان یافته‌های پژوهش و تحلیل کواریانس چند متغیره نشان داد که آموزش دلبستگی به مکان به کمک فاکتور تقویت مکان بر سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان اثر بخش است که می‌توان به کمک این آموزش‌ها و فعالیت‌ها سازگاری را بین دانش‌آموزان افزایش داد تا در آینده در اجتماع بتوانند سازگارتر باشند. تاکنون پژوهشی به بررسی اثر بخشی دلبستگی به مکان به کمک فاکتور تقویت مکان برای افزایش سازگاری اجتماعی نپرداخته است. با این حال یافته‌های این پژوهش همسو با پژوهش رشیدکلویر و همکاران (۱۳۹۸)، پیوسته‌گر و همکاران (۱۳۹۵) و رحیمی و همکاران (۱۳۹۹) است. در تبیین یافته‌ها می‌توان گفت که برخی دانش‌آموزان در محیط مدرسه ممکن است در اثر عدم تسلط و درک مکان، عدم توانایی ارتباط با مکان و افراد در محیط، کاهش کنترل بر فضای آموزشی دچار اختلال در روابط اجتماعی و اختلال ارتباط

جدول ۸. نتایج مقایسه میانگین پس‌آزمون در گروه کنترل و مشاهده. مأخذ: نگارندگان.

گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای میانگین
کنترل	۴۵	۲۰/۴۴	۵/۶۸۷	۰/۸۴۸
مشاهده	۴۵	۵۵/۸۲	۱۵/۰۳۸	۲/۲۴۲
آماره t		درجه آزادی	معناداری	
-۱۴/۷۶۱		۸۸	۰/۰۰۱	

از پرسشنامه‌های دوره‌ای و جلسات مشاوره، این تأثیرات را اندازه‌گیری و بهبود دهند.

– همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی هر کدام از فاکتورهای نظریهٔ سیمون به صورت مجزا بر دل‌بستگی به مکان دانش‌آموزان در مدارس بررسی و ارزیابی شود.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

پی‌نوشت‌ها

۱. Macro environment
۲. Micro environment
۳. Internal adjustment of the person Meso Level
۴. Defensible Space

فهرست منابع

- پورجعفر، محمدرضا؛ ایزدی، محمد سعید و خبیری، سمانه. (۱۳۹۴). دل‌بستگی مکانی، بازشناسی مفهوم، اصول و معیارها. هویت شهر، ۹(۲۴)، ۴۳-۵۴. <https://sanad.iau.ir/Journal/hoviatshahr/Article/795383>
- پیوسته‌گر، مهرانگیز؛ درویشه، زهرا و طاووسی، سیمیا. (۱۳۹۴). بررسی رابطهٔ دل‌بستگی محیطی با میزان سلامت روان و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان شهرستان ورامین. معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۸(۱۵)، ۱۹۵-۲۰۳. https://www.armanshahrjournal.com/article_34129_en.html?lang=en
- جعفری هرندی، جعفر؛ سلیمانی، نادر و شفیع‌زاده، حمید. (۱۴۰۲). ارائهٔ الگوی توسعهٔ سواد بوم‌شناختی در مدارس متوسطه. ترویج علم، ۱۴(۱)، ۳۷-۵۸. <https://doi.org/10.22034/popsci.2023.345882.1201>
- رحیمی، روح اله؛ انصاری، مجتبی؛ بمانیان، محمدرضا و مهدوی نژاد، محمدجواد. (۱۳۹۹). ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر حس دل‌بستگی به مکان در فضاهای جمعی مجتمع‌های مسکونی منتخب تهران. باغ نظر، ۱۷(۸۳)، ۳۰-۱۵. <https://doi.org/10.22034/bagh.2020.185425.4107>
- رشیدکلویر، حجت‌الله؛ قاسمی‌نژاد، محمدعلی؛ بشر پور، سجاده؛ عبدی، عالیه و میرجعفرزاده، سارا. (۱۳۹۸). نقش ویژگی‌های معماری محیط و دل‌بستگی به مکان تحصیل در پیش‌بینی سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان. مطالعات روانشناسی تربیتی، ۱۶(۳۵)، ۸۳-۱۰۶. <https://doi.org/10.22111/jeps.2019.5071>
- سلطانی، متین؛ نریمانی، محمد و موسی‌زاده، توکل. (۱۴۰۱). بررسی آموزش راهبردهای خودتنظیمی بر سازگاری اجتماعی و هماهنگی دیداری حرکتی دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری. ناتوانی‌های یادگیری، ۲(۱۲)، ۳۴-۴۵. <https://doi.org/10.22098/jld.2023.12017.2055>
- سلیمان‌پور عمران، محبوبه. (۱۴۰۱). رابطهٔ نظام آراستگی فضای آموزشی و احساس تعلق به مدرسه با نقش میانجی دل‌بستگی مکانی در بین دانش‌آموزان. پژوهشنامهٔ تربیتی دانشگاه آزاد واحد بجنورد، ۱۷(۷۱)، ۱-۱۸. <https://doi.org/10.30495/educ.2022.1964128.2900>
- فرحان‌فر، محبوبه؛ نادری، محمدعلی و مولوی، حسین. (۱۳۹۳). تأثیر تعهد دینی، دل‌بستگی دینی و همدلی بر پرخاشگری در بین دانش‌آموزان مقطع دبیرستان. پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری، ۵(۱)، ۶۷-۸۰. https://cbs.ui.ac.ir/article_17350_en.html?lang=fa
- مجتوبی، سیده مریم؛ مطلبی، قاسم و قدوسی‌فر، سیده‌ادی. (۱۴۰۰). واکاوی عوامل مؤثر در ایجاد دل‌بستگی به مکان در بازار (نمونه موردی: بازار تجریش). باغ نظر، ۱۸(۱۰۵)، ۳۳-۴۸. <https://doi.org/10.22034/bagh.2021.293542.4931>

ایجاد فضای سبز در مدرسه، ساخت دست‌سازه‌های کاغذی مثل اورینگامی، بافت با نی و کاموا، ایجاد سایه‌بان روی شیشه‌ها به کمک تلق‌های رنگی، تمیزکردن کلاس و مدرسه در روزهای خاص، برگزاری اردوهای حیاطی در مدرسه اشاره کرد که همهٔ این مداخلات در زمینهٔ تقویت مکان برای افزایش حس دل‌بستگی به مکان انجام‌شد. این مداخلات همگی به دلیل گروهی بودن و ایجاد تغییرات مطابق با سلیقه دانش‌آموزان باعث افزایش حس دل‌بستگی به محیط شدند که در پایان آزمایش سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان به صورت معناداری افزایش یافته بود. آموزش‌های تقویت مکان جهت افزایش حس دل‌بستگی به مکان طی یک نیمسال تحصیلی می‌تواند باعث افزایش سازگاری اجتماعی و در نتیجه افزایش رفتارهای تعاملاتی شود و نشان‌دهندهٔ رابطهٔ مثبت و معنادار بین تقویت مکان، حس دل‌بستگی به مکان و سازگاری اجتماعی در بین دانش‌آموزان پایهٔ متوسطهٔ اول است. در حالت کلی می‌توان گفت به مرور تمرین‌های تقویت مکان در شخصیت دانش‌آموزان تأثیر مثبتی می‌گذارد و آنها را سازگارتر می‌کند، لذا در مدارس فعالیت‌هایی جهت تقویت مکان برای افزایش تعامل و حس دل‌بستگی بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا به تبع آن سازگاری اجتماعی افزایش یابد. به عبارت دیگر با افزایش سطح توجه به تقویت مکان در کالبد محیط و ایجاد حس دل‌بستگی به مکان در مدارس، سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی در زمینهٔ رابطه بین فاکتورهای مختلف نظریهٔ سیمون و رابطهٔ آن با محیط کالبدی تحقیقات متفاوتی انجام شود.

پیشنهادات پژوهشی و اجرایی

- افزایش فعالیت‌های گروهی: مدارس باید به طور جدی به اجرای فعالیت‌های گروهی که منجر به تقویت حس دل‌بستگی به مکان می‌شوند، توجه کنند. این فعالیت‌ها می‌توانند شامل گروه‌های سرود و نمایش، ورزش‌های گروهی و اردوهای دسته‌جمعی باشند.
- بهبود محیط فیزیکی مدرسه: تزئین و بهبود محیط فیزیکی مدرسه با مشارکت دانش‌آموزان می‌تواند حس تعلق آنان به مکان را افزایش دهد. برای مثال، پروژه‌های رنگ‌آمیزی نیمکت‌ها، کاشت گیاهان و ساخت دست‌سازه‌های هنری می‌تواند به این هدف کمک کنند.
- برگزاری برنامه‌های متنوع: برگزاری برنامه‌های متنوع فرهنگی، هنری و ورزشی می‌تواند به افزایش تعاملات اجتماعی و سازگاری دانش‌آموزان کمک کند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل نمایشگاه‌های هنری، مسابقات ورزشی و جشنواره‌های فرهنگی باشند.
- ارزیابی و پیگیری مستمر: پیگیری مستمر و ارزیابی تأثیرات فعالیت‌های تقویت مکان بر رفتار و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان اهمیت بالایی دارد. مدارس می‌توانند با استفاده

- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M. & Ercolani, A. P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 19(4), 331-352. <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0138>
- Brown, R. (2000). Social identity theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology*, 30(6), 745-778. [https://doi.org/10.1002/1099-0992\(200011/12\)30:6%3C745::AID-EJSP24%3E3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/1099-0992(200011/12)30:6%3C745::AID-EJSP24%3E3.0.CO;2-O)
- Carrus, G., Scopelliti, M., Fornara, F., Bonnes, M., & Bonaiuto, M. (2013). Place attachment, community identification, and pro-environmental engagement. In L. Manzo & P. Devine-Wright (eds.), *Place Attachment. Advances In Theory, Methods and Applications*. Routledge, 154-164.
- Benner, A. D., Wang, Y., Shen, Y., Boyle, A. E., Polk, R. & Cheng, Y. P. (2018). Racial/ethnic discrimination and well-being during adolescence: A meta-analytic review. *American psychologist*, 73(7), 855-883. <https://doi.org/10.1037/amp0000204>
- Binder, S. B., Baker, C. K., & Barile, J. P. (2015). Rebuild or relocate? Resilience and Postdisaster Decision-Making After Hurricane Sandy. *American Journal of Community Psychology*, 56(1-2), 180-196. <https://doi.org/10.1007/s10464-015-9727-x>
- Dawes, M., Starrett, A., Norwalk, K., Hamm, J. & Farmer, T. (2023). Student, classroom, and teacher factors associated with teachers' attunement to bullies and victims. *Social Development*, 32(3), 922-943. <https://doi.org/10.1111/sode.12669>
- Devine-Wright, P. (2013). Think global, act local? The relevance of place attachments and place identities in a climate changed world. *Global Environmental Change*, 23(1), 61-69. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2012.08.003>
- Fan, C., Jiang, Y., & Mostafavi, A. (2020). Social sensing in disaster city digital Twin: Integrated Textual-Visual-Geo Framework for situational awareness during built environment disruptions. *Journal of Management in Engineering*, 36(3). 04020002. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)ME.1943-5479.000074](https://doi.org/10.1061/(ASCE)ME.1943-5479.000074)
- Farmer, T. W., Huber, H. B., Lee, D. L., Hamm, J. V. & Sterrett, B. (2022). The Behavioral, Academic, and Social Engagement (BASE) Model of Social Inclusion. In C. J. Lemons, S. R. Powell, K. L. Laye & T. C. Aceves (eds.), *Handbook of Special Education Research (Vol II)*. Routledge, 20-232. <https://doi.org/10.4324/9781003156888>
- Fonseca, X. (2023). Sustainable Mobility: How to Gamify and Factors to Better Success. In C.F. da Silva Portela (ed.), *Sustainable, Innovative and Intelligent Societies and Cities*. Springer. http://doi.org/10.1007/978-3-031-30514-6_6
- Fonseca, X., Lukosch, S. & Brazier, F. (2019). Fostering social interaction in playful cities. In A. L. Brooks, E. Brooks & C. Sylla (eds.), *Interactivity, Game Creation, Design, Learning, and Innovation: 7th EAI International Conference, ArtsIT 2018, and 3rd EAI International Conference, DLI 2018, ICTCC 2018*, Braga, Portugal, October 24-26, 2018, Proceedings 7. Springer, 286-295. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-06134-0_33
- Fornara, F., Scopelliti, M., Carrus, G., Bonnes, M. & Bonaiuto, M. (2020). Place attachment and environment-related behavior. In Manzo, L.C. & Devine-Wright, P. (Eds.), *Place Attachment: Advances in Theory, Methods and Applications*. Routledge, 193-207. <https://doi.org/10.1108/JPMD-11-2020-0118>
- Gongora-Svartzman, G. & Ramirez-Marquez, J. E. (2022). Social Cohesion: Mitigating Societal Risk in Case Studies of Digital Media in Hurricanes Harvey, Irma, and Maria. *Risk Analysis*, 42(8), 1686-1703. <https://doi.org/10.1111/risa.13820>
- Goudriaan, Y., Prince, S. & Strzelecka, M. (2023). A narrative approach to the formation of place attachments in landscapes of expanding renewable energy technology. *Landscape Research*, 48(4), 594-607. <https://doi.org/10.1080/01426397.2023.2166911>
- Green, A., Janmaat, J. G. & Han, C. (2009). *Regimes of social cohesion. London: Centre for Learning and Life Chances in Knowledge Economies and Societies*. Institute of Education. <http://dera.ioe.ac.uk/10486/1/Z.-Regimes-of-Social-Cohesion.pdf>
- Grocke, C. L., Eversole, R. & Hawkins, C. J. (2021). The influence of place attachment on community leadership and place management. *Journal of Place Management and Development*, 15(3), 298-315. <http://doi.org/10.1108/JPMD-11-2020-0118>
- Gross, M. J. & Brown, G. (2008). An empirical structural model of tourists and places: Progressing involvement and place-attachment into tourism. *Tourism Management*, 29(6), 1141-1151. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.02.009>
- Han, J., Kim, J., Lee, C. & Kim, J. (2019). Role of place-attachment dimensions in tourists' decision making process in Cittaslow. *Journal of Destination Marketing and Management*, 11(2), 108-119. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.12.008>
- Kamalipour, H., Yeganeh, A. J. & Alalhesabi, M. (2012). Predictors of place attachment in urban residential environments: A residential complex case study. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 459-467. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.111>
- Karabeyoğlu, E. (2023). *The Effect of Digital Platforms on Place Attachment: A Case Study from 100. YIL EVLERİ and AYRANCIAHALİSİ Facebook Group Pages* (Unpublished master's thesis in City planning in city and regional planning). School of Natural and Applied Science, Middle East Technical University. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/104505>
- Kelsey, R., Kor, A., & Cordano, F. (1995). Hematogenous osteomyelitis of the calcaneus in children: surgical treatment and use of implanted antibiotic beads. *The Journal of Foot and Ankle Surgery*, 34(6), 547-555. [https://doi.org/10.1016/S1067-2516\(09\)80076-8](https://doi.org/10.1016/S1067-2516(09)80076-8)
- Khalil, M. B. & Jacobs, B. C. (2021). Understanding place-based adaptation of women in a post-cyclone context through place attachment. *Environmental Development*, 39, 100644. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2021.100644>
- Klein, C. (2013). Social Capital or Social Cohesion: What Matters for Subjective Well-Being? *Social Indicators Research*, 110. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9963-x>
- Kurbanovna, A. D. & Aubakirovna, A. B. (2023). Personal Psychological Adaptation and its Characteristics. *International Journal of Inclusive and Sustainable Education*, 2(2), 68-70. <https://inter-publishing.com/index.php/IJISE/article/view/1061>
- Larsen, C. A. (2013). *The Rise and Fall of Social Cohesion; The Construction and De-construction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford University.
- Low, S. M. & Altman, I. (1992). Place attachment: A conceptual inquiry. *Human Behavior & Environment: Advances in Theory & Research*, 12, 1-12.
- Ludin, S. M., Rohaizat, M. & Arbon, P. (2019). The association between social cohesion and community disaster resilience: A cross-sectional study.

Health and Social Care, 27(3), 621-631. <https://doi.org/10.1111/hsc.12674>.

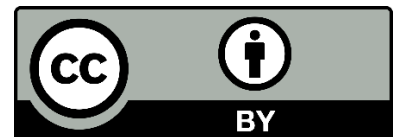
- Manzo, L. C. & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: the importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(40), 335-350. <https://doi.org/10.1177/0885412205286160>
- Marris, C., Langford, I. H. & Riordan, T. O. (1996). *Integrating sociological and psychological approaches to public perceptions of environmental risks: Detailed results from a questionnaire survey* (CSERGE Working Paper GEC 96-07, Department of Sociology & Criminology). School of Policy & Global Affairs, University of East Anglia. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/16120/>
- Myeong, S. & Seo, H. (2016). Which Type of Social Capital Matters for Building Trust in Government? Looking for a New Type of Social Capital in the Governance Era. *Sustainability*, 8(4), 322. <https://doi.org/10.3390/su8040322>
- Patwardhan, V., Ribeiro, M. A., Payini, V., Woosnam, K. M., Mallya, J. & Gopalakrishnan, P. (2020). Visitors' place attachment and destination loyalty: Examining the roles of emotional solidarity and perceived safety. *Journal of Travel Research*, 59(1), 3-21. <https://doi.org/10.1177/0047287518824157>
- Ram, Y., Björk, P. & Weidenfeld, A. (2016). Authenticity and place attachment of major visitor attractions. *Tourism Management*, 52, 110-122. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.06.010>
- Ramkissoon, H. & Mavondo, F. T. (2017). Proenvironmental behavior: Critical link between satisfaction and place attachment in Australia and Canada. *Tourism Analysis*, 22(1), 59-73. <https://doi.org/10.3727/108354217X14828625279735>
- Ramkissoon, H. Weiler, B. & Smith, L. (2013). Place attachment, place satisfaction and proenvironmental behaviour: a comparative assessment of multiple regression and structural equation modelling. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 5(3), 215-232. <https://doi.org/10.1080/19407963.2013.776371>
- Relph, E. C. (1976). *The phenomenological foundations of geography*. Dept. of Geography, University of Toronto. <https://philpapers.org/rec/RELTPF>
- Riley, R. B. (1992). Attachment to the ordinary landscape. In Altman, I. & Low, S.M. (eds.), *Place Attachment. Human Behavior and Environment* (Vol.

12), 13-53. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4684-8753-4_2

- Scannell, L. & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: a tripartite organising framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>
- Schiefer, D. & van der Noll, J. (2016). The Essentials of Social Cohesion: A Literature Review. *Social Indicators Research*, 132, 579-603. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11205-016-1314-5>
- Seamon, D. (2012). Place, place identity, and phenomenology: a triadic interpretation based on JG Bennett's systematics. In M. Ghosh (ed.), *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environments*. Bentham Science, 3-21. <https://doi.org/10.2174/978160805413811201010003>
- Seamon, D. (2014). Place attachment and phenomenology: the synergistic dynamism of place. In L. Manzo & P. Devine-Wright (Eds.), *Place Attachment: Advances in Theory, Methods and Applications*. Routledge, 11-22.
- Seamon, D. (2015). Understanding place holistically: cities, synergistic relationality, and space syntax", *The Journal of Space Syntax*, 6(1), 19-33. <http://hdl.handle.net/2097/35311>
- Seamon, D. (2018). *Life Takes Place: Phenomenology, Lifeworlds, and Place Making*. Routledge.
- Stedman, R. C. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behavior*, 34(5), 561-581. <https://doi.org/10.1177/0013916502034005001>
- Tombak-Ilhan, B., Alci, B. & Güven-Hastürk, D. (2023). Teachers Learning Classroom Sociology and Social Justice in Primary Education: An Applied Research Project. *Journal of Teaching and Learning*, 17(1), 31-51. <https://doi.org/10.22329/jtl.v17i1.7172>
- Townshend, I., Awosoga, O., Kulig, J. & Fan, H. (2015). Social cohesion and resilience across communities that have experienced a disaster. *Natural Hazards*, 76, 913-938. <https://doi.org/10.1007/s11069-014-1526-4>
- Tuan, Y. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Univ Of Minnesota Press.
- Woosnam, K. M., Aleshinloye, K. D., Strzelecka, M. & Erul, E. (2018). The role of place-attachment in developing emotional solidarity with residents. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(7), 1058-1066. <https://doi.org/10.1177/1096348016671396>

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:

میرزا علی پور، فروغ؛ لبیب‌زاده، رضیه و مطیعی، بابک. (۱۴۰۳). واکاوی تأثیر دل‌بستگی محیطی بر سازگاری اجتماعی در فضاهای آموزشی براساس اصل تقویت مکان نظریه سیمون (نمونه موردی: مدارس دخترانه ارومیه). *باغ نظر*, ۲۱(۱۳۴), ۵۵-۶۶.

DOI: 10.22034/BAGH.2024.423716.5483

URL: https://www.bagh-sj.com/article_198612.html

